

ВЖИВАННЯ ІНШОМОВНИХ СЛІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

© Людмила Козак, 2000

Криворізький технічний університет

Суттєві зміни в суспільно-політичній і культурній сферах сучасного життя України поставили ряд важливих завдань, що потребують негайного вирішення. Одним з таких завдань є формування нової лексикографічної бази національної мови, зокрема термінології, від чого значною мірою залежить утвердження української мови в статусі державної.

Серед проблем, пов'язаних з дослідженням термінологічної лексики, останнім часом спостерігається зростання уваги до питання взаємодії національних і інтернаціональних компонентів у процесі становлення й функціонування галузевих терміносистем. На сучасному етапі в будь-якій терміносистемі для ряду понять паралельно функціонують національні та інтернаціональні компоненти.

Багатоаспектність цієї проблеми обумовлюється різними поглядами вчених щодо способів поповнення словникового складу української мови.

У середині XIX століття переважала національна тенденція, біля витоків якої стояли такі вчені як М.Левченко, І.Верхратський та ряд інших. На зламі XIX та XX століть починає домінувати протилежний напрямок. Перші десятиліття XX століття загострили цю проблему. Т.Секунда, надаючи перевагу національним відповідникам, вважав, що без запозичень також не можна обійтися. Однак, іншомовні елементи, на його думку, доцільні тоді, коли вони точно позначають суть поняття.

Для української літературної мови важливою причиною запозичень була необхідність створити абстрактну лексику, здатну обслуговувати різні сфери суспільного життя. Відчувалась гостра потреба і в науковій термінології.

При формуванні національної електротехнічної термінології, на нашу думку, необхідно орієнтуватися на власний фундамент, але при цьому пам'ятати й про традицію, орієнтовану на повноцінну комунікацію, взаємопорозуміння між фахівцями на міжнародному рівні.

Для дослідження проблеми запозичень необхідно розмежувати поняття “іншомовний елемент” і “запозичений термін”. Під “іншомовним елементом” розуміємо переміщення одиниць різних структурних рівнів інших мов у дану терміносистему з метою створення засобів номінацій понять та реалій. “Запозичений термін” – це слова і словосполучення іншої мови, які ми вживаємо і котрі виражають певні поняття даної галузі.

Іншомовні слова в українській електротехнічній термінології становлять близько 40%. Серед запозичень можна виділити дві групи:

1) Слова, які мова взяла безпосередньо. Це латинські запозичення – *адаптер* (*adaptare*), *інвертор* (*invertere*), *колектор* (*collector*), *потенціал* (*potentia*) тощо; грецькі – *автомат* (*automatis*), *графекон* (*grapho + eikon*), *енергія* (*energeia*), *гістерезис* (*hysteresis*) та ін.; англійські – *бленкер* або *блінкер* (*blinker*), *бустер* (*booster*), *варистор* (*varistor*), *триггер* (*trigger*) тощо; німецькі – *вентиль* (*Ventil*), *кабель* (*kabel*), *панель* (*Paneel*), та ін.; французькі – *батарея* (*batterie*), *реле* (*relais*), *контур* (*contour*) тощо.

Варто зазначити, що з латинської мови до нас прийшли переважно слова з суфіксами –тор (*варистор*, *індикатор*, *колектор* та ряд інших). Що стосується терміна *колектор*, то він може позначати 1) особу: *колектор* – особа, що збирає певні зразки

чого-небудь, описує їх і зберігає; 2) *колектор* – частина динамомашини, за допомогою якої змінний струм перетворюється в постійний.

2) Слова, які зазнали в нашій мові фонеморфологічних змін (у коренях, афіксах): наприклад, *-ість* (*аварійність, індуктивність, магнічність, селективність* та ін.); *-ння* (*генерування, гетеродинування, ізолювання, магнічення, реверсування* тощо). Це терміни грецького, латинського, англійського, німецького та французького походження.

З.М.Осипенко та Г.С.Онуфрієнко відзначають, що утворення з національним коренем і іншомовними за походженням афіксами зустрічаються значно рідше. “В науково-технічній термінології процес інтеграції (об’єднання) російських слів з інтернаціональними префіксами є активнішим, ніж поєднання російських основ з іншомовними суфіксами [1, С.25]”. Такі ж закономірності характерні й для української електротехнічної термінології.

Співвідношення національного та інтернаціонального в термінології, може вивчатися не лише на лексичному рівні, а й на словотворчому. Прикладами з електротехнічної термінології можуть бути такі терміни іншомовного походження, які внаслідок фонеморфологічних змін стали українськими: *компаундування* виникло на основі англійського іменника *compound* – суміш, з’єднання. Внаслідок приєднання до англійського іменника структурного елемента *-ування* з’явився український термін *компаундування*. Це ж можна сказати й про терміни *ізоелектрика* (українське слово з грецьким коренем), *ізоляція* (українське слово з французьким коренем) та ряд інших прикладів.

Запозичені терміноелементи в сучасних терміносистемах відзначаються не просто продуктивністю, а й частотністю.

Широке використання іншомовних елементів при терміноутворенні приводить до виникнення так званих гібридних утворень. Це терміни, що одночасно складаються з українських та інтернаціональних морфем, наприклад: *надгенератор, надгетеродин, наднапруга, наднапруження, протиструм* тощо.

Гібридні утворення свідчать про творчий процес термінології та відбивають ступінь засвоєння мовою тієї чи іншої морфеми. Наявність у термінології слів-гібридів є свідченням повного “прийняття” запозиченої морфеми мовою.

Отже, наявність іншомовних термінів у нашій мові не можна розглядати як негативне явище оскільки вони сприяють міжнародним контактам на науковому та технічному рівнях. Штучна заміна їх неточними відповідниками української мови спотворює понятійний пласт, розвиває термінологічну полісемію та омонімію.

1. Осипенко З.М., Онуфрієнко Г.С. Типологія взаємовідношень між морфемами російського та іншомовного походження в науково-технічних термінах // *Мовознавство*. – 1987. - № 5. – С. 23-27.

НОМЕНКЛАТУРА ЛАТИНСЬКО-РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ НАЗВ ДЕКОРАТИВНИХ ФОРМ ТУЇ ЗАХІДНОЇ, ЩО КУЛЬТИВУЮТЬСЯ В ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕННЯХ ЗАХОДУ УКРАЇНИ

© Річард Кармазін, 2000

Ботанічний сад УкрДЛТУ, Львів

Туя західна (*Thuja occidentalis* L.), канадський переселенець, культивується в зарубіжній Європі з ХУІ ст., на Заході України з ХІХ ст., де в озелененні набула